

Polariserade politiska debatter om migration Positioneringar och attityder i tv-sända valdebatter

KARIN HAGREN IDEVALL

1 Inledning

På många håll i världen tvingar krig, konflikter och fattigdom människor att lämna sina hem och bege sig på riskfyllda resor för att söka asyl. De flesta tar sig till sina grannländer, men många beger sig på långa och farliga resor mot Europa, några hela vägen till Sverige. Svenska politiker från både höger och vänster talar om flyktingmottagandet som en stor utmaning och ansträngning för landet, och inför riksdagsvalet i september 2014 fick frågan stort utrymme i de politiska debatterna. Frågans aktualitet kan också förstås mot bakgrund av det politiska landskap som formats sedan det högerpopulistiska partiet Sverigedemokraterna valdes in i riksdagen 2010, med begränsning av invandringen som sin främsta fråga. Partiet blev i valet 2014 Sveriges tredje största parti. Övriga riksdagspartier har länge bemött Sverigedemokraterna med en avvisande hållning; de har tagit avstånd från deras åsikter och tydliggjort att de inte vill samarbeta med dem (Dahlström & Esaiasson 2013).

I de tv-sända partiledardebatterna inför valet återkom ämnen som migration och flyktingpolitik, och det är de ämnessekvenserna ur åtta olika debatter som analyseras i denna studie. Syftet med studien är att undersöka hur positioneringar och attityder till migration formas genom interaktionen mellan deltagarna och av debatterna som medieproduktion. Följande tre frågor ställs för att besvara syftet:

- Hur positioneras partiledarna i relation till varandra och med vilka språkliga medel?
- Vilka attityder till migration kommer till uttryck i debatterna?
- Hur samspelar attityderna med positioneringarna?

Ett centralt begrepp för undersökningen är *positionering*. Med positionering avser jag här en diskursiv plats som skapas i interaktionen. Olika positioneringar möjliggörs, erbjuds, påtvingas och begränsas både av den interaktion som sker mellan deltagare i samtalsituationen och av de sociala strukturer inom vilka samtalet äger rum (jfr Hornscheidt & Landqvist 2014). I denna studie är jag framför allt intresserad av att se vilka aktörer som på olika sätt formar partiledarnas positioneringar i interaktionen. Jag utgår från *aktör-nätverksteori* (Callon 1986, Latour 2007), och avser med aktörer både de mänskliga deltagarna och de artefakter som är en del av medieproduktionen: kameror, bildskärmar och talarstolar. Analysredskapen hämtas huvudsakligen från *appraisal* (Martin & White 2005) och *multimodal diskursanalys* (van Leeuwen 2005, 2008).

2 Valdebatter på tv: bakgrund och material

Valdebatter mellan politiker förekommer i de flesta demokratiska länder och används som en informationskanal till väljarna. Numera har debatterna dessutom ofta underhållande drag och utformas som medieprodukter som ska locka tittare. I en avhandling om hur de svenska tv-debatterna har utvecklats över tid visar Örnebring (2001) hur debatterna har gått från att vara väldigt formella och hårt styrda av programledaren till att allt mer anpassas efter tv-publikens upplevelse, med upplägg som främjar konfrontationer och polarisering. Den anpassning som politiker gör till massmediernas villkor, medialisering, kan betraktas som en följd av att medierna fått en allt större roll som kunskapsförmedlare och opinionsbildare i det demokratiska samhället (Strömbäck 2004).

En tv-sänd debatt är en arrangerad diskussion, där debattdeltagarna inte enbart riktar sig till den de pratar med, utan även – och kanske i första hand – till de väljare som tar del av debatten framför tv:n eller som studiopublik (Hess-Lüttich 2007, Nuolijärvi & Tiittula 2011:572). Valdebatterna går ut på att politikerna ska övertyga väljarna med sina argument så att de får eller får behålla en maktposition (van Dijk 2005:67).

2.1 Materialbeskrivning

Under 2014 sändes tolv valdebatter på tv (inklusive webb-tv), och i åtta av dem fanns ett ämnesblock för debatt om invandring, flyktingpolitik och integration. De sekvenser där dessa ämnen debatteras utgör underlag för analysen och de åtta debatter som innehåller sådana sekvenser och som därför har valts ut presenteras i tabell 1.

Tabell 1. De transkriberade sekvensernas publikationskanal, tidpunkt, ämnen, deltagare och varaktighet

Medium och datum	Debattämne och deltagare	Transkriberat material
1 Sveriges Television (SVT, SVT Play), 4/5	”Öppna gränser” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	Ca 2 650 ord/ 15 minuter
2 Aftonbladet (Afton- bladet webb tv), 1/9	”Flyktingar” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	Ca 4 300 ord/ 18 minuter
3 Expressen (Expressen webb tv), 3/9	”Flykting- och invandringspolitik” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	Ca 4 600 ord/ 21 minuter
4 Sveriges Television (SVT, SVT Play), 7/9	”Integration” Reinfeldt och Löfven	Ca 1 700 ord/ 6 minuter
5 Sveriges Radio (SR, SR Webb), 10/9	”Invandring” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	Ca 3 200 ord/ 16 minuter
6 TV4 (TV4, TV4 Play), 11/9	”Flyktingar, invandring och integration” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	Ca 3 500 ord/ 15 minuter
7 Sveriges Television (SVT, SVT Play), 12/9	”Flyktingar och integration” Samtliga partiledare från riksdagspartierna	Ca 3 400 ord/ 14 minuter
8 TV4 (TV4, TV4 Play), 13/9	”Sveriges roll i en global värld/integration och arbete” Reinfeldt och Löfven	Ca 2 300 ord/ 13 minuter

Sveriges åtta riksdagspartier representeras i debatterna av sina partiledare¹. Två av debatterna är dueller mellan de två största partiernas ledare: statsminister Fredrik Reinfeldt och Stefan Löfven. Två av debatterna sändes enbart på webben och anordnades av kvällstidningarna Aftonbladet respektive Expressen. En debatt sändes i Sveriges Radio och Sveriges Radios webb-tv. Övriga debatter hölls i studio inför studiopublik och sändes på nationell tv och webb-tv. Debatterna leds av programledare som anger ämne, ställer frågor och fördelar ordet, men intar en ganska passiv roll i övrigt. Ett par av debatterna har underhållande drag med inslag av musik, dramatiska speakerröster och färgade strålkastare.

3 Forskningsbakgrund

I avsnitt 3.1 redogör jag för studier av interaktion och positionering i tv-sända politikertsamtal, med vilket jag avser arrangerade samtal där folkvalda politiker och programledare deltar. I avsnitt 3.2 presenterar jag inledningsvis ett par svenska studier av debatter om migration och om Sverigedemokraternas position i svensk politik, för att sedan göra en utblick till forskning som berör liknande debatter och nationalism i ett större europeiskt perspektiv.

3.1 Positioneringar och interaktion i tv-sända politikertsamtal

Debatter och intervjuer med politiker har studerats från olika perspektiv. Positioneringar av politiker och debattämnen har studerats med text- och diskursanalytiska metoder (van Dijk 2005, Simon-Vandenberg m.fl. 2007, Cabrejas-Peñuelas & Díez-Prados 2014), men även utifrån *Conversation Analysis* (CA) (Nylund 2000, Nuolijärvi & Tiittula 2011). CA-studier har också undersökt turtagning och frågor i interaktionen mellan programledare och politiker (Clayman & Heritage 2002, Ekström 2008). Även om jag inte använder CA som metod kan CA-forskningen bidra med viktig kunskap om den typ av institutionella samtal som politikertutfrågningar och debatter utgör. Ekströms (2008) analys av politikertvintervjuer visar exempelvis hur deltagarna iscensätter sina roller i interaktionen, där journalister styr intervjun genom att vara utfrågare, medan politikern svarar, kommenterar, försvarar eller förklarar sig (Ekström 2008:410). Samtidigt som politikerna intar den utfrågades roll i interaktionen iscensätter de även roller inför tittarna som folkvalda politiker och representanter för sig själva, för partiet, för eventuella allianser och för en ideologi. Ekström analyserar dock inte politikernas positioneringar i relation till de ämnen som avhandlas, vilket skiljer hans studie från min.

CA-forskning har också visat hur politiker i interaktion skapar positiva bilder av sig själva och negativa bilder av motståndarna. Nuolijärvi och Tiittula (2011) undersöker hur politiker med hjälp av ironi positionerar sig själva och varandra i tv-debatter inför det finska presidentvalet 2006. De visar hur ironin byggs upp sekventiellt och används av politikerna både för att framställa motståndaren i dålig dager och för att hantera angrepp och upprätta en positiv bild av sig själva (Nuolijärvi & Tiittula 2011:584). Politiska positioneringar studeras också av

---

¹ Statsminister Fredrik Reinfeldt (Moderaterna), Annie Lööf (Centerpartiet), Jan Björklund (Folkpartiet) och Göran Hägglund (Kristdemokraterna) utgjorde vid tillfället sittande borgerliga regering. Stefan Löfven (Socialdemokraterna), Åsa Romson och Gustav Fridolin (Miljöpartiet), Jonas Sjöstedt (Vänsterpartiet) och Jimmie Åkesson (Sverigedemokraterna) utgjorde oppositionen.

Cabrejas-Peñuelas och Díez-Prados (2014), som analyserar en valdebatt i Spanien. Med verktyg från appraisal (Martin & White 2005, se även avsnitt 4) studerar de hur politiker framställer sig själva och varandra genom evaluerande yttranden. Politikerna gör genomgående positiva bedömningar av sin egen och partiets hederlighet och bedömer motståndaren som en ohederlig politiker (Cabrejas-Peñuelas & Díez-Prados 2014:181).

På samma sätt som språkliga strategier kan framställa politiker som mer eller mindre trovärdiga eller seriösa kan deras åsikter också framställas på olika sätt. Simon-Vandenberg m.fl. (2007) har analyserat presuppositioner och förkunnanden, som markeras genom *ju* och *naturligtvis*, för att se hur politikerns påståenden konstruerar förgivettagna utgångspunkter. Sådana förgivettaganden förstärker delade förståelsegrunder som politikern har med sina åsiktsfränder och blir ofta, om de inte uppmärksammas, uppfattade som fakta av åhörarna. Men författarna visar också hur de politiska motståndarna ofta känner igen och ifrågasätter presupponerade påståenden (Simon-Vandenberg m.fl. 2007:66).

3.2 Debatter om migration

Dahlström och Esaiasson (2010) har undersökt så kallade invandringskritiska partiers inflytande i den svenska politiska debatten under perioden 1970–2006. De har bland annat gjort kvantitativa innehållsanalyser av tv-debatter och undersökt hur ledarna för olika partier förhållit sig till ”invandring” som sakfråga. En slutsats är att de etablerade partierna generellt sett antagit en avvisande strategi gentemot de ”invandringskritiska” partierna, men att ”invandring” under de senaste valrörelserna blivit en allt mer framträdande sakfråga i och med att fler väljare enligt opinionsmätningar efterfrågar en restriktiv invandringspolitik (Dahlström & Esaiasson 2010:37). Dahlström och Esaiasson menar också att Sverigedemokraternas framgångar i valet 2010 tvingade övriga partier att kommentera deras ståndpunkter i sakfrågan (ibid:38). Hellström (2013) skriver i en studie av Sverigedemokraternas roll i svensk politik att motståndet mot partiet beror på att de utmanar den nationella självbilden av Sverige som ett tolerant och demokratiskt land (Hellström 2013:73). När Sverigedemokraterna utmålas som en rasistisk fiende kan det ”svenska vi:et” upprätthålla en självbild som god, tolerant och anti-rasistisk. Även Hübinette och Lundström (2011:43) förklarar den antirasistiska rörelsens reaktioner på detta sätt och menar att Sverigedemokraterna i sin tur också reagerar på ett upplevt hot mot en djupt rotad föreställning, nämligen idén om Sverige som en homogen nation. Sverigedemokraterna pekar ut ”invandringen” som orsak till vad de betraktar som en förlust av ett etniskt homogent Sverige. Både sympatierna för och motståndet mot partiet kan därmed förstås som olika sätt att försvara en nationell självbild, där en uppdelning i ett ”svenskt vitt” *vi* återkommande konstrueras mot ett ”icke-svenskt” *de* som ett främmande element i nationen (Hübinette & Lundström 2011:50).

I en omfattande studie av diskursiv diskriminering i svenska valrörelser 1988–2002 har Boréus (2006) bland annat undersökt vilka perspektiv på flyktingpolitik som förekommer. Studien visar hur ett ”svenskt” *vi* framställs som de goda, som tar hand om ett hjälpbehövande *de*, ”invandrarna”, och tar till vara deras resurser (ibid:165f). Boréus benämner det sistnämnda *nyttoperspektiv*, där ”invandring” omtalas i termer av ekonomisk nytta som kan omvandlas till en resurs för Sverige (ibid:172). Det förstnämnda, konstruktionerna av ett godhjärtat och hjälpsamt *vi* och ett hjälpbehövande främmande *de*, upprätthåller enligt Blommaert och Verschueren (1998:190ff) en dikotomi mellan den föreställda homogena nationen och gruppen av migrerade

individer som ska "toleras". Toleransdiskursen konstruerar mångfald som ett problem som måste hanteras (ibid:15). Ofta förespråkas assimilation, där anpassning till det nya landets kultur, sedvanor och värderingar blir ett villkor för toleransen, och integrationspolitiken ett sätt för staten att kontrollera nya medborgare (Lentin & Titley 2011:200).

Den antirasistiska självbilden kan betraktas som en del av det omarkerade upprätthållandet av nationalism och nationell identitet, det som med Billigs term analyseras som *banal nationalism*, där nationalism definieras som vardagliga och centrala praktiker snarare än som en perifer och extrem ideologi (Billig 1995:5f). Sådana praktiker kan återfinnas även hos den som tar avstånd från den ideologiska nationalismen hos Europas högerpopulistiska partier. Wodak (2015) skriver om dessa partier att deras nationalism skapar såväl diskursiva som faktiska murar kring nationen för att stänga ute dem som inte delar vad de menar är "folkets" etnicitet, kultur och traditioner. Wodak visar hur dessa utestängda "andra" utmålas som syndabockar och hot. Denna *rädslans politik* positionerar de högerpopulistiska partierna, till vilka Wodak räknar Sverigedemokraterna, i motsättning till vad de utmålar som en korrupt elit av övriga politiker och statliga myndigheter (Wodak 2015:2, 8). Samma tendens kunde jag se i en studie av kommentarsfältsdiskussioner på internet (Hagren Idevall 2014). Rasistiska diskurser normaliseras när skribenter som definierar sig som "invandringskritiska" utmålar migranter, i synnerhet muslimska, som ett hot mot Sverige, och positionerar en "politiskt korrekt" elit av övriga politiker som ansvariga för hotet.

4 Teoretiska perspektiv och analysmetod

I denna studie undersöker jag hur partiledare positioneras i relation till varandra och vilka attityder till migration som kommer till uttryck i tv-debatterna. Jag har som utgångspunkt att varken positioneringarna eller debatterna som produkter enbart skapas av mänskliga deltagare utan även av icke-mänskliga aktörer. Kameran, tv-studions bildskärmar och talarstolarna är tre icke-mänskliga aktörer som analyseras i denna studie. Jag grundar mitt teoretiska perspektiv i aktör-nätverksteori, ANT (Latour 2007, Law 2009), en ansats där sociala fenomen studeras som resultatet av relationer mellan aktörer. *Aktör* är här ett analytiskt begrepp för det som agerar och påverkar den situation eller det fenomen som studeras, och det kan alltså vara både människor, djur, tekniska artefakter eller fysiska föremål. Denna utvidgade definition av aktörskap innebär också att handlingar studeras som resultatet av ett dialogiskt samspel, där aktörer tvingas agera eller framträda på ett visst sätt till följd av andra aktörers agerande eller uppförande (Latour 2007:46). Dessa ageranden är vad som sätter aktörer i relation till varandra och de kallas med ANT-termer för *översättningar* (Law 2009:144f). Översättningar kan utgöras av allt från språk, bilder och rörelser till ljud och komposition av material. Partiledarna är exempelvis aktörer som genom översättningar som ord, blickar och gester positionerar sig själva och varandra i interaktion. Positioneringarna uppstår dock även till följd av andra aktörers agerande, som exempelvis kameran, där den översättning jag studerar är kamerans sätt att fokusera, och talarstolarna, där jag studerar deras översättning som det sätt de placeras i rummet och därmed placerar partiledarna i förhållande till varandra, programledarna och publiken.

ANT har inte utvecklat analysmodeller för att på en detaljerad nivå studera språkliga och visuella översättningar och positioneringar. Jag använder därför kompletterande analysverktyg för dessa analyser, och jag hämtar verktygen från socialsemiotiken (Martin & White 2005, van

Leeuwen 2005, 2008). Nedan ges en översiktlig beskrivning av de analyskategorier jag studerar i materialet. De presenteras också i tabell 2, tillsammans med exempel från debatterna.

Tabell 2. Analysmodell

Analyskategorier		Exempel
Attityd	Bedömning Affekt	”Ni för <i>en ansvarslös invandringspolitik</i> ” ”tvärtom så ska vi vara <i>stolta</i> över att vi lever i ett land dit människor vill komma”
Dialogicitet	Monogloss Heteroglosser – Förnekande – Förkunnande – Övervägande – Erkännande attribuering – Distanserande attribuering – Intertextualitet	”Vi är byggda på solidaritet och öppenhet” ”Nej det är <i>inte</i> invandring mot välfärden” ” <i>sanningen är</i> att under vår regeringstid” ” <i>Jag tror att detta är bra</i> för Sverige” ”ni socialdemokrater vill ju skärpa reglerna” ”ni tycker att det är ok, det är det inte” ”Öppna era hjärtan” (intertext från Reinfeldts sommartal)
Språkhandlingar	Fråga Påstående	”Vad beror det här på Annie Lööf?” ”Åkesson, du vill begränsa det här kraftigt”
Visuella aspekter	Komposition i rummet Kamerafokus Blickriktning Avbildning	Placering av deltagare i studion/på scenen Vem som syns i bild Blicken som utpekande av tilltalad och omtalad Hur migranter avbildas på bildskärmar i studion

Appraisal är en modell inom den systemisk-funktionella lingvistik, utvecklad för att analysera språklig evaluering och olika typer av deltagande och engagemang (Martin & White 2005). Utifrån appraisal undersöker jag vilka *attityder* som uttrycks (ibid:42f). Jag analyserar framför allt *bedömningar*² (ibid:52f), språkhandlingar som värderar beteenden och fenomen positivt eller negativt, men även *affekt* (ibid:45f), för att se vilka känslor deltagarna uttrycker.

För att undersöka hur attityder realiseras gemensamt av partiledarna i interaktion undersöker jag också yttrandens *dialogicitet* (Martin & White 2005:92f). *Dialogicitet* åsyftar hur olika röster förhåller sig till varandra och till det som sägs, och blir ett sätt att studera positioneringar. Dialogicitet skapas i interaktion, men inte nödvändigtvis sekventiellt mellan två eller fler deltagare, utan i den bredare bemärkelsen att yttranden bär spår av och åberopar andra yttranden. För att undersöka hur debattdeltagarna förhåller sig till varandra och andras åsikter studerar jag olika sätt som de *attribuerar* varandra, exempelvis genom citat och referat. Jag analyserar också intertextualitet som en typ av attribuering som ger eko av en annan röst utan att explicitgöra varifrån den kommer (Bachtin 1981). Jag undersöker om attribueringarna blir ett *erkännande* av andras åsikter och perspektiv, eller ett *distanserande* från dem. Vidare undersöker jag om yttranden *förnekar* andra röster och perspektiv, och hur egna åsikter kommer till uttryck. Realiseras de som *överväganden*, det vill säga en möjlig åsikt bland många, eller som *förkunnanden*,

² Inom appraisal görs en åtskillnad mellan *bedömning*, som är värdering av beteenden, och *uppskattning*, som är värdering av föremål (Martin & White 2005:42f). I mina analyser ligger värderingar av beteenden och värderingar av abstrakta fenomen och skeenden (som Sverige och migration) mycket nära varandra och jag har valt att kategorisera båda typerna av språkhandlingar som bedömningar.

där andra perspektiv osynliggörs? Jag analyserar också språkhandlingarna *frågor* och *påståenden*, för att se hur programledare och partiledare bemöter varandra och vilka röster som bjuds in respektive tystas ner eller hålls utanför.

Ovanstående analyskategorier syftar till att undersöka hur flerröstade sammanhang byggs upp i interaktion och hur deltagarna positioneras inom dem, och är med *appraisals* terminologi en analys av *heterogloss*. Heteroglossa yttranden åberopar andra röster och perspektiv i olika hög grad, vilket både kan utvidga och inskränka dialogen (Martin & White 2005:102). Omodifierade påståenden kan ge intryck av att komma med faktisk information där förekomsten av alternativa perspektiv osynliggörs. Ett sådant yttrande sluter dialogen och gör den *monogloss* (Martin & White 2005:99f). Även *presuppositioner* kan realisera monogloss genom yttranden som formuleras som om de uttrycker en självklar sanning (Simon-Vandenberg m.fl. 2007).

Det undersökta materialet, direktsända tv-debatter, är multimodalt. Relationerna mellan de mänskliga aktörerna skapas inte enbart av talat språk utan även av blickar och gester och deras riktning, som exempelvis indikerar vem som är tilltalad eller omtalad. De icke-mänskliga aktörerna – kameran, bildskärmarna och talarstolarna – har också visuella översättningar. I analysen av dem utgår jag från socialsemiotisk forskning om multimodalitet (van Leeuwen 2005, 2008, Björkvall 2009). Jag studerar bland annat hur debattdeltagarna positioneras genom det sätt som talarstolarna placeras i studion eller på scenen, hur det som avbildas på bildskärmar i studion framställs och förhåller sig till tittarna och hur kameran ramar in det vi ser och positionerar deltagare i fokus genom att låta dem synas i bild.

5 Partiledarnas positioneringar

Analysresultatet presenteras i två avsnitt. I detta inledande avsnitt 5 redogör jag först för de aktörer som deltar i debatten och hur partiledarna positioneras av aktörer som kameran och talarstolarna (avsnitt 5.1), och därefter hur partiledarna positionerar sig själva och varandra i interaktion (avsnitt 5.2). I avsnitt 6 undersöker jag sedan vilka attityder till debattämnet migration som kommer till uttryck och hur attityder och positioneringar samspelar i interaktion.

5.1 Aktörer i debatten

Ett flertal olika aktörer har genom mina analyser visat sig bidra till att skapa politiska positioneringar i debatten: partiledare, programledare, kameror, bildskärmar, talarstolar, publik, enskilda frågeställare och tv-tittare. I detta avsnitt undersöker jag hur dessa görs till aktörer.

I början av debattprogrammen sker en omedelbar presentation av partiledarna och programledarna som aktörer. Presentationen sker verbalt, ibland genom en speakerröst som introducerar partiledare och programledare, ibland genom textremsor med deltagarnas namn och partitillhörighet och ibland genom filmklipp med fakta om de deltagande. Genom kameran blick ser vi också studion eller scenen där deltagarna står uppställda. Van Leeuwen talar om inramning som ett sätt att visuellt skapa, och kapa, sambanden mellan olika element (van Leeuwen 2005:7, 13). Kameran är en aktör som genom inramningen av scenen där debatten utspelar sig skapar aktiviteten och positionerar partiledarna som legitima deltagare. Kameran blir en aktör som möjliggör partiledarnas deltagande, och aktörskap, i den tv-sända debatten.

Publiken är ytterligare en aktör som introduceras tidigt då den hälsas välkommen av programledaren och ramas in av kamerablicken. Publiken är oftast passiv, men i vissa fall framträder någon ur publiken som en enskild aktör. I TV4:s statsministerduell får exempelvis personer ur publiken ställa frågor till partiledarna. Frågeställarna presenteras med namn och yrke och översätts genom sina språkhandlingar till aktörer i debatten. Även i Expressens debatt får namngivna väljare ställa frågor, men det sker via en bildskärm som finns ovanför scenen och som ger oss ytterligare ett inramat element. Bildskärmen blir den aktör som möjliggör för frågeställaren att påverka interaktionen. Även i SVT:s debatter finns bildskärmar. De utgör bakgrunden i studion, och tematiskt utvalda bilder visas under debatterna (bild 2). Bilderna analyseras närmare i avsnitt 6.2.

Bild 1. Aftonbladet 1/9. Från vänster: Löfven, Fridolin, Sjöstedt, Åkesson, Hägglund, Björklund, Löf, Reinfeldt.

Bild 2. SVT 12/9. Från vänster: Programledare, Åkesson, Sjöstedt, Fridolin, Löfven, Reinfeldt, Löf, Björklund, Hägglund.

Även tittarna är deltagare, om än enbart som mottagare av debatterna (jfr Andersson 2002:36). Det är också de som sedan ska gå till valurnorna. I interaktionen händer det mycket sällan att partiledarna tilltalar eller omtalar tittarna. Programledaren kan förstås som en representant för tittarna (jfr Andersson 2002:177), och i två av debatterna, Aftonbladets och Expressens, är det också tittarna som har fått rösta fram de ämnen som debatteras, vilket programledarna förklarar i inledningen. Tittarna blir i de fallen aktörer som påverkar innehållet i programmen på en övergripande nivå. De positioneras också som aktiva deltagare i andra forum; både programledare och textremsor på skärmen hänvisar tittarna till sociala medier och hashtaggar som kan användas för att diskutera debatten med andra.

Kameran sätter genom sin inramande blick igång de centrala aktörer som skapar tv-debatten, och bildskärmarna sätter i sin tur igång perifera aktörer, som frågeställare ur publiken. Dessutom sker olika typer av inramning i det fysiska rummet, på scenen eller i studion, där framför allt kompositionen av talarstolarna bidrar till att positionera partiledarna i relation till varandra, till programledarna, till en eventuell publik och till kameran, som skapar relationen till tittaren. Partiledarna har den mest centrala placeringen. De skiljs åt av de mellanrum som skapas när deras talarstolar placeras på olika sätt; de *separeras* från varandra (van Leeuwen 2005:17). Avstånden mellan dem skapar individualitet, men överbryggas av visuella rim som skapar gemenskap (Björkvall 2009:106, 108). Exempelvis har alla likadana talarstolar. Regeringspartierna står alltid bredvid varandra. Åkesson placeras antingen i mitten, mellan regeringspartierna och de övriga oppositionspartierna (bild 1), eller längst ut på kanten till-

sammans med oppositionen (bild 2). I Sveriges Radios debatt står Åkesson placerad avskilt i mitten, mellan de två andra blocken och med tydliga mellanrum omkring sig. Separation skapas också av talarstolarnas vinkling, där avståndet mellan dem, till publiken och till programledarna beror på kompositionen. I TV4:s slutdebatt står partiledarna och programledarna i en cirkel och i övriga debatter står partiledarna på en rak eller rundad linje med programledaren antingen framför sig (bild 1 och 2), i mitten av raden eller vid sidan av. I samtliga fall utom ett (bild 1) där det finns en publik, står partiledarna helt eller delvis vända mot den. Kameror finns utplacerade i halvcirkelformade linjer och ger både översiktliga och inzoomade bilder.

5.2 Politiska positioneringar

I det följande redogörs för hur partiledarna positioneras politiskt. Jag analyserar hur Åkesson görs till en central aktör, hur partiledarna positioneras i relation till varandra och hur Reinfeldts sommartal som intertext bidrar till att positionera partiledarna.

5.2.1 Åkesson görs till en central aktör

Både programledarens och partiledarnas aktörskap är väletablerat i debattformen, och de har förutbestämda roller i interaktionen i relation till varandra. Programledarnas roll är att fördela ordet och initiera debattinlägg, vilket de bland annat gör genom att ställa frågor till partiledarna, som i relation till programledaren får rollen att svara, kommentera och förklara sig (Ekström 2008:410). När programledaren fördelar ordet styr hen också vilka som får möjlighet att yttra sig och bidrar därmed till att aktualisera partiledarna som aktörer. Även kameran kan lyfta fram eller gömma undan partiledarna. Tabell 3 redogör för en analys av hur många gånger kameran skiftar till en inzoomad, *fokuserad*, bild av respektive deltagare i de debatter där samtliga riksdagspartier är representerade. Även antalet studiobilder redovisas, där samtliga eller större delen av deltagarna syns i bild.

Tabell 3. Antal gånger respektive person fokuseras av kameran samt antal studiobilder

	SVT 4/5	Aftonbladet	Expressen	TV4	SVT 12/9	Totalt
Studiobild	23	37	70	44	28	202
Programledare	0	7	13	9	2	33
Björklund	3	4	11	17	9	45
Fridolin/ Romson	2	8	6	3	10	29
Hägglund	1	2	25	3	4	35
Löfven	5	11	18	4	5	43
Lööf	10	7	5	10	15	47
Reinfeldt	5	11	18	5	14	53
Sjöstedt	5	2	5	4	8	24
Åkesson	9	11	38	35	55	148
Totalt	63	100	209	134	150	659

Tabell 3 visar att Åkesson är den som oftast hamnar i kamerans fokus, hela 148 gånger, vilket kan jämföras med Reinfeldt som med sina 53 gånger fokuseras i bild näst mest. Trots

skillnader mellan de olika debatterna ligger Åkesson genomgående högt. Inzoomade bilder visar oftast den som talar eller blir omtalad. Om två partiledare debatterar växlar kameran ofta mellan dem. Men Åkesson utmärker sig då han även är i kamerafokus när han varken talar eller blir tilltalad. Kameran gör Åkesson till en central aktör. Vi ser detta i exempel 1, där Reinfeldt besvarar en fråga från en väljare som undrar hur politikerna vill hjälpa flyktingar att komma in i samhället.

Exempel 1. Kamerafokus. Reinfeldt svarar på fråga från en väljare. (Expressen)³

1 ni hörde hon kom to- tjugohundratretton hon kan alltså redan
 2 {i bild: FR, FR → publiken, gest mot bildskärmen där frågeställaren visats
 3 tala svenska språket vilken fantastisk (.) utveckling titta
 4 vad människor anstränger sig för att komma in i det svenska
 5 samhället å vilken glädjande utveckling att två hundra tusen
 6 {i bild: JÅ, JÅ → FR
 7 utrikesfödda fler (.) arbetar idag jämfört med tjugohundrasex
 8 {i bild: FR, FR → publiken
 9 (.) hh vi har infört en arbetskraftsinvandring vi har (.) hh
 10 {i bild: scenbild, FR → gest mot AL, JB och GH
 11 skapat en generös asyl å migrationspolitik tillsammans med
 12 Miljöpartiet vi har faktiskt kanske den mest öppna asyl och
 13 {i bild: scenbild, FR → gest mot ÅR {i bild: FR, FR → publiken
 14 migrationspolitiken i hela den utvecklade världen hh det här
 15 {i bild: scenbild
 16 e en vägval om vilket land vi ska leva i (.) det var därför
 17 {i bild: FR, FR → kameran
 18 jag sa öppna era hjärtan för det står nu på spel (.) det e nu
 19 {i bild: FR, FR → publiken
 20 de avgörs om vi ska fortsätta den här utvecklingen att bli
 21 {i bild: JÅ + FR, JÅ → FR
 22 som länder som Tyskland Storbritannien USA

Trots att Reinfeldt varken tilltalar eller pekar ut Åkesson med blickar eller gester skiftar kameran vid två tillfällen fokus till Åkesson, som syns ensam i bild (rad 6 och 21). Ingen annan, utom Reinfeldt själv, fokuseras på det viset, även om Reinfeldt med både blickar, gester och ord vänder sig till såväl Miljöpartiets språkrör (rad 13) som regeringspartierna (rad 10). Vid de tillfällena är bilden utzoomad och visar hela scenen med samtliga deltagare. Reinfeldts inlägg fortsätter ungefär lika länge till och inte vid något tillfälle vänder han sig till Åkesson med ord eller blickar. När Reinfeldt är klar ger programledaren ordet till Åkesson: ”Jimmie Åkesson, hur vill du hjälpa flyktingar att bättre komma in i det svenska samhället?”. Detta förstärker Åkessons position som en central aktör i debatten om migrations- och flyktingpolitik.

³ Transkriptionsnyckel: [betecknar samtidigt tal, (.) betecknar paus och understreck betecknar betoning. Visuella aspekter som blickar, gester och kamerafokus transkriberas på egen rad med mindre teckenstorlek: { anger när kamerabilden skiftar, *i bild*: anger vem/vilka som syns i bild, a → b betecknar att a riktar blicken mot b. Deltagarna benämns med sina initialer och programledaren med PL.

5.2.2 Partiledarna positioneras i relation till varandra

Ett vanligt sätt att positionera sig politiskt i debatt är att ta avstånd från och skapa närhet till andras politik. Självpositionering kan exempelvis ske genom negativa framställningar av motståndarna (Nuolijärvi & Tiittula 2011, Cabrejas-Peñuelas & Díez-Prados 2014), men som vi ska se nedan kan den också ske genom erkännande attribueringar av andras yttranden. I exempel 2 analyserar jag heterogloss dialogicitet för att demonstrera hur partiledarna positionerar sig och blir positionerade i relation till varandra. Exemplet ingår i en sekvens där programledaren tagit upp frågan om fördelning av flyktingmottagandet bland Sveriges kommuner.

Exempel 2. Heterogloss. (Aftonbladet)

- 1 FR: det är många kommuner som tar emot som skapar spännande
 2 utvecklade samhällen med många som kommer från olika håll
 3 (.) vi har precis som Annie påpekade valt (.) morötterna
 4 som princip vi ger extra stöd till kommuner som nu tar
 5 emot fler eftersom vi inser att initialt så handlar de om
 6 att (.) ha resurser för utbildning och få etableringsfasen
 7 att fungera men sen tycker jag att Gustav Fridolin har
 8 rätt i detta hh att vi måste se att det här bygger Sverige
 9 starkt hh över två hundra hh tusen fler utrikesfödda
 10 jobbar nu sedan alli- alliansregeringen trädde till de är
 11 med och betalar skatt och bygger vårt Sverige starkt för
 12 framtiden
 13 PL: där lämnar jag över till Stefan Löf[ven
 14 SL: [ja vi eh vi delar den
 15 uppfattningen vi ska komma ihåg att eh de här människorna
 16 som kommer från andra länder till oss de har ungefär lika
 17 hög andel högskoleutbildade universitetsutbildade det är
 18 läkare det är ingenjörer massor av arbetskraft som vi hh
 19 behöver här i vårt land hh eh och jag förstår inte Åkesson
 20 hur du tänker överhuvudtaget i den här frågan (.) om de
 21 kommer hit de här- precis som Annie Lööf påpekar det är en
 22 väldigt väldigt liten del av människor som (.) orkar ta
 23 sig hit de flesta finns i flyktingläger runtom där nere
 24 (.) men de som kommer hit (.) vad är det du tänker (.) ska
 25 du säga nu får du åka tillbaks (.) för du kommer inte in
 26 här (.) är det så du tänker?
 27 PL: kort replik från Jimmie Åkess[on
 28 JÅ: [ja jag förstår inte hur
 29 Stefan Löfven tänker eller nån av de övriga här för den
 30 delen alltså vi har inte (.) välfärden urholkas
 31 migrationsverket går fullständigt på knäna nästan ingen av
 32 dem får jobb (.) och ni pratar om att vi ska fortsätta med
 33 [det här
 34 SL: [ska vi skicka tillbaks dem då?

- 35 JÅ: det är ytterligare tre hundra fyrtio tusen människor de
 36 kommande åren (.) [vem som
 37 SL: [ska vi skicka tillbaks dem då?
 38 JÅ: helst förstår ju att det inte kommer fungera utan
 39 välfärden kommer att fortsätta urholkas arbetslösheten
 40 kommer att fortsätta stiga (.) ni kommer aldrig- hur
 41 mycket ni än säger att ni ska bygga så kommer ni aldrig
 42 att hinna bygga bostäder till alla dessa människor

I Reinfeldts inledande yttrande sker vad Martin och White (2005:112) kallar för *erkännande attribuering*. Denna typ av utvidgande heterogloss handlar om att åberopa ett annat yttrande i dialogen. Reinfeldt attribuerar genom att hänvisa till andra. Först attribueras Lööf, ”vi har precis som Annie påpekade” (rad 3), och positioneras som en del av det ”vi” som åsyftar regeringen, där även Reinfeldt ingår. Därefter attribueras Fridolin, ”sen tycker jag att Gustav Fridolin har rätt” (rad 7–8), och hans positiva bedömning av migration till Sverige. Frasen ”sen tycker jag” är vad Martin och White (2005:104f) kallar för *överbärande*. Överbäranden ligger nära det som inom CA studeras som *stance* (se till exempel Kärkkäinen 2003), och som av Karlsson (2006) benämns positioneringsfraser. Dessa fraser positionerar talaren och hens subjektiva utgångspunkter i interaktion med andra.

När Löfven får ordet inleder han med att positionera sig själv och sitt parti som eniga med vad Reinfeldt just sa: ”vi delar den uppfattningen” (rad 14–15). Därefter gör han en distanserande attribuering av Åkessons åsikter: ”jag förstår inte Åkesson hur du tänker” (rad 19–20). Lööfs uttalande om att det endast är en liten del av flyktingarna som kommer till Sverige åberopas (rad 21) och därefter ställer Löfven ett antal frågor riktade till Åkesson (rad 24–26). Åkesson replikerar med en liknande distanserande attribuering, där han förklarar att han varken förstår hur Löfven eller någon av de andra tänker (rad 28–29). Åkesson positionerar här sin egen politiska hållning i kontrast till alla de andra partiledarna, vilket vi också ser i hans tilltal, ”ni” (rad 32, 40, 41). Han förnekar att de andras politik kommer att fungera: ”ni kommer aldrig [...] att hinna bygga bostäder till alla” (rad 40, 42).

Politiska positioneringar görs alltså lika mycket *mot* något eller någon som *för* den egna politiken. Polarisering och konfrontation är enligt Örnebring (2001) vanligt förekommande i politikerdebatter i dag. I mitt material sker polariseringen alltid mellan samma två läger. Sju av partierna tycks ha Sverigedemokraterna som en gemensam motståndare, mot vilken de skapar sin egen position. Polariseringen mellan Åkesson och övriga partier (re)produceras genom alla debatter. Denna positionering upprätthålls också av programledarna, som i sina frågor *förkunnar* att det är Sverigedemokraterna mot resten av riksdagspartierna, vilket analyseras i exempel 3.

Exempel 3. Förkunnande. Programledare. (SVT 7/9)

- 1 PL: ni är ju helt överens om de här å faktum är sju partier i
 2 riksdagen har samma hållning men de åttonde (.)
 3 Sverigedemokraterna har en helt annan inställning

På rad 1 ser vi hur programledaren inskränker möjligheten till en alternativ framställning av politikernas relation till varandra: ”ni är ju helt överens” och ”faktum är” gör yttrandet till ett monoglossiskt påstående. *Förkunnanden* som *ju* och *faktum är* får yttrandet att framstå som en

självklarhet, en universell ståndpunkt (jfr Simon-Vandenberg m.fl. 2007:39f). Ett sådant påstående är svårtillgängligt för ifrågasättanden och sluter därmed dialogen (se även avsnitt 4).

Den polariserade positioneringen av Åkesson och Sverigedemokraterna mot resten av partierna (re)produceras inte minst av Åkesson själv. Exempel 4 visar hur Sjöstedt positionerar Åkesson tillsammans med regeringspartierna, som han menar att Åkesson har stöttat: ”du har varit med och fört en högerpolitik” (rad 1). Sjöstedt gör en negativ bedömning: ”det är inte snyggt gjort” (rad 3), av Åkessons uttalande om att det är asylmottagandet som urholkar svensk välfärd. Åkesson svarar med att distansera sig från både Sjöstedt och övriga partiledare: ”jag skyller på dig och [...] på de övriga sex som står bredvid dig” (rad 4–5). Han underkänner därmed positioneringen av honom själv som allierad med de borgerliga partierna. Han gör också en negativ bedömning av de andra partierna: ”det är ni som missköter politiken” (rad 5).

Exempel 4. Distanserande attribuering, negativ bedömning. (SVT 12/9)

1	JS: du (.) har varit med (.) och fört en högerpolitik som innebär
2	att pengar inte räcker till välfärden (.) och sen skyller
3	du på nån annan (.) det är inte snyggt gjort
4	JÅ: jag skyller på dig och jag skyller på de övriga sex som står
5	bredvid dig här därför det är ni som missköter politiken

Exempel 4, liksom exempel 2, visar alltså hur Åkesson inte enbart tar avstånd från den partiledare med vilken han för tillfället debatterar, utan även från övriga partiledare: ”Ja jag förstår inte hur Stefan Löfven tänker eller nån av de övriga här för den delen” (exempel 2, rad 28–30) och ”jag skyller på dig [Sjöstedt] och jag skyller på de övriga sex som står bredvid dig här därför det är ni som missköter politiken” (exempel 4, rad 4–5).

5.2.4 Reinfeldts sommartal som intertext skapar polarisering och allianser

Det förekommer att Åkesson närmar sig Reinfeldt. Då handlar det alltid om att han hänvisar till det uppmärksammade sommartal där Reinfeldt pratade om den pågående flyktingsituationen och menade att Sverige står inför stora utmaningar, ekonomiskt och socialt, men att svenska folket ska ”öppna sina hjärtan”. Åkesson attribuerar vid ett flertal tillfällen Reinfeldts uttalande om att flyktingmottagandet kommer att kosta pengar. Bland annat säger Åkesson i Aftonbladets debatt att ”det har blivit väldigt tydligt nu, inte minst efter Fredrik Reinfeldts sommartal, att det står mellan välfärd eller fortsatt stor asylinvandring.” Attribueringen blir inte enbart ett erkännande av Reinfeldts yttrande utan också ett stöd för Åkessons egen politik. Reinfeldts sommartal blir i debatterna till en intertext som vid upprepade tillfällen förekommer i de övriga deltagarnas yttranden och bidrar till att positionera dem. Ibland handlar det om en explicit attribuering, men ofta åberopas talet enbart genom frasen ”öppna era hjärtan”, som är ett citat som också förekommit i medierapporteringen. Det är huvudsakligen Reinfeldt själv som attribuerar talet (se exempel 1 rad 18 och exempel 7 rad 7), men alla de andra positionerar sig vid något tillfälle i relation till det. Löf säger till exempel att ”när en komma sex promille av världens flyktingar knackar på Sveriges dörr, då ska vi göra som vi gör hemma i Gnosjöregionen, då ska vi se till att öppna våra hjärtan”. Till skillnad från Åkesson är det budskapet om solidaritet som Löf attribuerar. Detsamma gäller för Fridolin, som i samband med attribuering till talet också ger uttryck för en positiv affekt: ”man kan säga vad som helst om stats-

ministerns sommartal, men jag är glad över att leva i ett land där statsministern faktiskt manar till solidaritet när människor flyr för sina liv.” Även Hägglund uttrycker positiv affekt, stolthet, i samband med Reinfeldts tal, vilket vi ser i exempel 5 (rad 4–6, 8). Här ser vi dessutom hur också programledaren hänvisar till sommartalet (rad 10–11):

Exempel 5. Attribuering, intertextualitet, affekt. (Expressen)

- 1 GH: alltså vi står inför utmaningar det kan ingen förneka vi
 2 står inför utmaningar när det gäller hh att få fram bra
 3 boenden vi står inför utmaningar (.) att eh få människor
 4 att acceptera de- det var ju därför som Fredrik
 5 Reinfeld höll det här talet (.) som jag är väldigt stolt
 6 över att han höll (.) [att svenska
 7 JÅ: [me- me- menar du
 8 GH: [folket ska öppna sitt hjärta
 9 JÅ: [Göran
 10 PL: v- v- vi återvänder till det där talet som Fredrik
 11 Reinfeldt höll, Jonas Sjöstedt du har sagt att
 12 statsministern köpte Sverigedemokraternas
 13 problemformulering när han började prata om kostnader för
 14 att ta emot flyktingar, vad menade du med det?
 15 JS: jo jag menar att (.) eh det faktum att vi inte har pengar
 16 till välfärd och järnväg och bostäder (.) det beror inte
 17 på asylsökande (.) det beror på att man har sänkt skatten
 18 med ett hundra fyrtio miljarder kronor utan att finansiera
 19 det

När Hägglund attribuerar Reinfeldts tal nämner han både utmaningar och öppenhet. Programledaren bryter in och riktar en fråga till Sjöstedt, och positionerar honom i relation till hans tidigare uttalande om sommartalet: ”Jonas Sjöstedt du har sagt att statsministern köpte Sverigedemokraternas problemformulering när han började prata om kostnader för att ta emot flyktingar” (rad 11–14). Sjöstedt intar en distanserande hållning till sommartalet där han genom inskränkande heterogloss, ”det beror inte på asylsökande” förnekar att kostnader för asylmottagning skulle vara ett problem för välfärden (rad 16–17). Detta kan betraktas som en respons på Hägglunds förkunnande att ”vi står inför utmaningar, det kan ingen förneka” (rad 1), och det blir också ett exempel på hur yttranden som realiseras som inskränkande heterogloss inte alltid får en inskränkande funktion i interaktionen. Det vill säga, även om yttrandet ”det kan ingen förneka” utesluter möjligheten att tycka annorlunda, så är det fortfarande möjligt – och ofta förväntat i denna kontext – att någon ska säga emot. Detta visades också av Simon-Vandenberg m.fl. (2007:61ff) som i sina analyser av politiska debatter kunde se hur inskränkande eller monoglossiska yttranden blev motsagda i interaktion. Den inskränkande heteroglossen kan i det här fallet förstås som ett försök att befästa sina egna politiska åsikter och perspektiv och framställa dem som självklara. Det blir en kamp om vems problemformuleringar som får fäste och som (re)produceras oemotsagda i debatten.

Av detta avsnitt framgår att attribuering i den politiska debatten inte enbart fyller funktionen att utvidga heteroglossen och släppa in andras åsikter. Attribueringen blir också en

strategi för att skapa politiska allianser och polariseringar (se även Karlsson 2014:79 om alternativa funktioner hos attributiv heterogloss). Exempelvis blir attribueringen av Reinfeldts sommartal något som i interaktionen skapar närhet mellan Hägglund och Reinfeldt (exempel 5, rad 4–6, 8) och avstånd mellan Sjöstedt och Reinfeldt (exempel 5, rad 10–14). Motsättningen mellan Sjöstedt och Reinfeldt (re)produceras dessutom av programledaren, som attribuerar Sjöstedts uttalande om sommartalet: ”Du har sagt att statsministern köpte Sverigedemokraternas problemformulering” (exempel 5, rad 11–13).

6 Framställningar av migration

I denna del av analysen undersöker jag vilka attityder till Sverige och migration till Sverige som möter tittarna i debatterna. I avsnitt 6.1 redogör jag för vilka attityder som partiledarna uttrycker och hur de positionerar sig själva och varandra i relation till ämnet. I avsnitt 6.2 undersöker jag de bilder som genom bildskärmarna gestaltar ämnet.

6.1 Partiledarnas attityder

De attityder till migration som partiledarna ger uttryck för samspelar ofta med attityder till Sverige. Samtidigt som bedömningar av migration och flyktingpolitik görs, så görs bedömningar av Sverige och det svenska. I detta avsnitt studeras positiva och negativa bedömningar (Martin & White 2005:52f).

Ett genomgående mönster i debatterna är att regeringspartiernas ledare och Löfven gör positiva bedömningar av Sverige och migration. Migration bedöms som en tillgång för Sverige, något som bidrar till att bygga Sverige starkt, liksom den öppenhet, tolerans och humanism som politikerna menar att Sverige står för. I exempel 6 gör Hägglund ett flertal positiva bedömningar av Sverige och det svenska (*framgångsrika, fantastiskt, öppenhet, tar nya intryck*), av utlandsfödda (*de bidrar*) och av öppenheten (*det är det som gör att vi utvecklas*).

Exempel 6. Positiv bedömning. Hägglund. (SVT 12/9)

- 1 Sverige är framgångsrika idag, alltså sju hundra tusen
- 2 personer som är födda i andra länder (.) cyklar eller åker
- 3 till jobbet varje dag (.) och bidrar till att göra det här
- 4 landet så fantastiskt det här är en del av det svenska (.)
- 5 att vi har en öppenhet, att vi tar nya intryck, det är ju det
- 6 som gör att vi utvecklas och så vill jag att Sverige ska vara
- 7 också fortsättningsvis

Hägglund gör bedömningen att migranter är en tillgång för Sverige när de bidrar ekonomiskt och ”cyklar eller åker till jobbet varje dag” (rad 2–3). Denna attityd kan förstås som en del av det Boréus (2006:172) kallar ett ”nyttoperspektiv” och som även Blommaert och Verschueren (1998:186) nämner i sina analyser av mångfaldsdebatter i Europa.

Sverige kallas i debatterna ofta för en humanitär stormakt, vilket är en intertext som återkommer hos flera av partiledarna. I exempel 7 (rad 2–3) säger Reinfeldt just att ”vi är en huma-

nitär stormakt” och gör sedan positiva bedömningar av Sverige. Han säger att Sverige ”hjälp människor att komma undan” och att ”få stöd” (rad 4–5) samt att ”få lite skydd” (rad 6–7). Han attribuerar sitt sommartal om att ”öppna våra hjärtan” (rad 7) och menar att ”det har gjort Sverige starkt, det har vi byggt Sverige på i generationer” (rad 9–10). Sverige blir alltså både rikare och får sin positiva självbild som hjälpsamma bekräftad av migranter och flyktingar som kommer till landet.

Exempel 7. Positiv bedömning. Reinfeldt. (TV4 13/9)

1 sen vill jag att vi ska vara en röst för öppenhet (.) och fri
 2 handel (.) jag vill att vi ska stå upp för (.) att vi är en
 3 humanitär (.) stormakt (.) [...] jag tycker vi ska vara stolta
 4 över det som Sverige är bra på (.) vi hjälper människor (.)
 5 att komma undan (.) att få stöd att med generatorer filtrar
 6 tält faktiskt få nånstans (.) att komma bort (.) och få lite
 7 skydd (.) och sen ska vi öppna våra hjärtan och visa (.) att
 8 vi också har plats och utrymme för många fler i vårt eget land
 9 (.) det har gjort Sverige starkt (.) det har vi byggt Sverige
 10 på i generationer

Partiledarnas attityder uttrycks i samspel med deras positioneringar, och med utgångspunkt i exempel 8 kommer jag att analysera hur detta åstadkoms i interaktion. Jag kommer också att analysera hur positioneringar intas och erbjuds med blickar och kroppsspråk⁴. Analysen presenteras efter exemplet, som utgörs av en sekvens där Björklund påstår att oppositionen (som han pekar ut med en gest) bara pratar om kostnader för flyktingmottagande, vilket får både Romson och Löfven att reagera starkt.

Exempel 8. Bedömning och positioneringar. (Expressen)

1 JB: ni talar alla som där borta som att det är bara kostnader
 2 JB → oppositionen, gör gest mot SL, ÅR, JS, JÅ
 3 Jimmie Åkesson tycker det är för dyrt och Sjöstedt säger att
 4 ÅR mimar "nej" ÅR och SL viftar, pekar → JB
 5 JB: man [vill höja- å Sjöstedt- ja inte alla men
 6 ÅR: [nej men Jan Björklund
 7 JB: nästan alla utom Åsa men [(.) Sjöstedt säger (.)
 8 ÅR skakar på huvudet, mimar "nej" → JB
 9 ÅR: [tack
 10 JB: Sjöstedt säger att man måste höja skatte- men liksom de e
 11 JB → oppositionen
 12 ju inte (.) de här bidrar ju till Sverige (.) vad Fredrik
 13 JB gest mot FR
 14 (.) Reinfeldt sa var ju det är klart på
 15 kort sikt så finns de en integration- kostnad (.) men så

⁴ I detta exempel analyseras inte kamerafokus och därmed har jag inte markerat i transkriptionen vem som är i bild. Sekvensen filmas till största delen på avstånd, där flera eller alla deltagare syns i bild.

- 16 JB → oppositionen, SL och JÅ viftar
 17 fort den där inledningsfasen är över så bidrar ju
 18 JÅ mimar "nej", skakar på huvudet
 19 invandrarna till Sveriges välfärd å har alltid gjort (.)
 20 JB → oppositionen
 21 kyrk[klockor- ja
 22 PL: [Jan Björklund (.) det påståendet upprörde
 23 PL → SL, SL pekar mot JB
 24 [Stefan Löfven
 25 SL: [du måste- du måste skärpa till dig Björklund (.)
 26 JB *skrattar*
 27 SL: det är Åkesson som har talat precis som du anklagar oss
 28 SL pekar med hela armen mot JÅ → JB
 29 för [(.) anklaga inte mig för att ha samma uppfattning
 30 JB: [Sjöstedt (.) Sjöstedt-
 31 SL pekar med armen mot JB
 32 SL: ja ser väldigt tydligt (.) på att Sverige ska ta emot
 33 SL → JB
 34 flyktingar (.) våra- (.) de som kommer från andra länder
 35 är en stor tillgång för Sverige de kommer att bidra de
 36 JB → SL
 37 bidrar redan nu (.) kommer att bidra (.) ännu mer (.)
 38 anklaga inte mig för det det är ett lågvattnemärke
 39 SL → JB SL pekar med hela handen mot JB

Björklund inleder exempel 8 med att säga att "ni talar alla som där borta som att det är bara kostnader" (med flyktingmottagning, min anm.). Björklund tittar på och gestikulerar med armen mot den motsatta sidan och pekar därmed ut hela oppositionen som det "ni" han attribuerar (rad 2). Romson reagerar först genom att mima ett "nej" (rad 4) och både hon och Löfven börjar vifta för att få ordet. Trots att Björklund verbalt enbart attribuerar Åkesson och Sjöstedt (rad 3) så reagerar Löfven och Romson på hans blick, gest och det utpekande "ni". Romson protesterar också högt, "nej men Jan Björklund" (rad 6) och får en snabb respons, "nästan alla utom Åsa" (rad 7), som exkluderar henne från den inledande attribueringen. Björklund attribuerar sedan Reinfeldt och gör en gest mot honom (rad 12, 13), vilket positionerar dem som eniga i bedömningen att migration bidrar till Sverige (rad 17–19). Här börjar även Åkesson vifta, mima ett "nej" och skaka på huvudet (rad 16, 18). Detta blir ett förnekande av riktigheten i bedömningen och ett avståndstagande från Björklunds åsikter. När Löfven får ordet distanserar han sig från både Björklunds yttrande och Åkessons åsikter, som han uppfattar att han har kopplats ihop med: "det är Åkesson som har talat precis som du anklagar oss för, anklaga inte mig för att ha samma uppfattning" (rad 27, 29). Med stora gester pekar han ut både Björklund (rad 23, 31) och Åkesson (rad 28) och gör sedan ett flertal positiva bedömningar av migranternas bidrag till Sverige: "de som kommer från andra länder är en stor tillgång för Sverige, de kommer att bidra, de bidrar redan nu, kommer att bidra ännu mer" (rad 34, 35, 37). Det ekonomiska perspektivet på migration ifrågasätts alltså inte, utan när Löfven uttrycker sin egen positiva attityd gör även han det utifrån det så kallade "nyttoperspektivet". Löfven av-

slutar med att förneka det han benämner som en anklagelse från Björklund: ”anklaga inte mig för det, det är ett lågvattenmärke” (rad 38), samtidigt som han pekar ut Björklund med hela armen (rad 39).

Exempel 8 illustrerar hur positioneringar samspelar med attityder till ämnet. Det Björklund gör med sin inledande attribuering är att peka ut oppositionen som enig i flyktingfrågan. Både Löfven och Romson reagerar starkt, och medan Romson snabbt får medhåll av Björklund att attribueringen inte åsyftade Miljöpartiet så inleder Löfven en sekvens där han genom att förneka riktigheten i Björklunds påstående positionerar sig själv som enig med Björklund och oenig med Åkesson. Löfven reagerar alltså både mot att bli förknippad med Åkesson och mot det han tar som en anklagelse om att hysa negativa attityder till migration. Genom att göra positiva bedömningar av migration positionerar sig Löfven som enig med Björklund vad gäller flyktingfrågan. Åkesson reagerar inte på Björklunds inledande attribuering, men däremot skakar han på huvudet när Björklund gör positiva bedömningar av migration, vilket skapar distans mellan honom och Björklunds åsikter. I den analyserade sekvensen förhandlas alltså positioneringar av närhet och distans mellan politiker fram i interaktion, och det görs i samspel med bedömningar av det aktuella ämnet, migrationspolitik. Björklunds initiala försök att placera sina motståndare i samma läger möter motstånd, och i slutet av sekvensen är det återigen Åkesson som ensam står mot de andra i den aktuella frågan.

6.2 Översättningar genom bildskärmar och frågeställare

Föreställningar om migration till Sverige förmedlas även av andra aktörer än politiker och programledare. Jag har analyserat de visuella översättningar som finns på bildskärmar i studion och hur frågeställare från publiken blir aktörer som förmedlar en bild av migranter. Debatterna i SVT den 4 maj och den 12 september spelas in i samma studio, som har stora bildskärmar i bakgrunden (bild 3, 4). Bildskärmarna blir en aktör i studion, där den främsta relationen skapas till tittarna, eftersom partiledarna står med ryggen mot skärmarna. På skärmarna visas under vardera debatten sju olika bilder. Jag har valt ut de bilder där människor förekommer, och i det närmaste analyserar jag dels hur dessa människor avbildas, dels hur de förhåller sig till tittarna.

Van Leeuwen (2008:136) skriver om relation mellan bild och ord att bilden ofta kompletterar orden genom att på ett mer implicit sätt förmedla ideologiskt färgade föreställningar. De människor som avbildas i debatten från den 12 september ska föreställa flyktingar eller migranter. Samtliga är mörkhåriga och de avbildade kvinnorna är ofta beslöjade. Människorna avbildas på distans, vilket innebär att de inte syns i närbild utan på avstånd från betraktaren (van Leeuwen 2008:138). De avbildas i grupp och ser ungefär likadana ut, vilket enligt van Leeuwen (2008:144) ger tittaren intrycket att de är ”likadana allihop”. De porträtteras i mörka färger och i dystra miljöer; bilderna ger exempel på en sinnlig kodningsorientering där de överdrivet gråa färgerna förmedlar en negativ stämning (jfr Björkvall 2009:117). På bild 3 ser vi svartklädda personer i förortsmiljö, och på andra bilder som visas på skärmarna ser vi personer vid ett stängsel, beslöjade kvinnor som går utomhus, personer som sitter vid datorer med ryggen mot kameran, iklädda vinterkläder. När människorna avbildas med attribut som slöja (bild 3) sker en kategorisering där tittaren uppfattar muslimska kvinnor som kopplade till de gråa miljöer de skildras i och det ämne som debatteras i studion (jfr van Leeuwen 2008:144).

Utmärkande för bilderna i SVT:s studio är att de avbildade människorna är passiva; de går på ett torg eller står vid ett staket. De avbildade människorna befinner sig också på stor distans

från tittarna. För det första skapas distansen av kamerans inramning, för det andra ramas de in av bildskärmen som också distanserar dem från studion och politikerna, och för det tredje ramas de in av sättet de framställs på: i helfigur och ibland till och med bakom stängsel. Individerna vid stängslet är också fotograferade uppifrån, vilket skapar en hierarkisk relation till tittaren, som sätts i den överordnade positionen (van Leeuwen 2008:139). Människorna avbildas också som objekt, till för tittaren att betrakta, vilket blir tydligt i bild 3 där de avbildade personerna syns bakifrån eller snett från sidan, till synes omedvetna om kameran (jfr van Leeuwen 2008:140f).

Bild 3. SVT 4/5. Från vänster: Reinfeldt, Löf, Björklund och Hägglund.

I SVT-debatten den 4 maj är Åkesson placerad så att man ser skärmarna i bakgrunden varje gång han är inzoomad och ensam i bild. Vid fem tillfällen visas bilder på personer som ska föreställa tiggare; en gång syns en utsträckt hand med pengar i på skärmen och i bild 4 syns Åkesson mot en bakgrund av en tiggande person. Personen avbildas i mörka färger och har en mugg och en käpp i handen, symboler som kopplas till rollen tiggare. Åkesson, som står i förgrunden – upplyst, inzoomad, verbalt aktiv och rörlig – positioneras som nära tittaren men distanserad från den avbildade tiggaren, som enbart framställs som ett objekt att betrakta och skrämmas av. Ingen annan partiledare avbildas mot skärmarna på det här sättet; när de avbildas med skärmarna som bakgrund är det i utzoomade bilder tillsammans med andra (se bild 3).

Bild 4. SVT 4 maj. Åkesson.

Analyserna av de bilder som bildskärmarna förmedlar visar hur migranter och flyktingar genomgående positioneras som ”de andra” (se även van Leeuwen 2008:147). Dessa människor distanseras inte enbart från tittarna utan också från politikerna, som står med ryggen vänd mot de bildskärmar som ramar in representationerna av migranterna. Till skillnad från de verbala handlingar som skapar föreställningar om migration är det svårt för såväl politikerna som tittarna att komma med invändningar eller alternativa framställningar. Bilderna fungerar som en förgivettagen bakgrund mot vilken debatten förs. Bristen på interaktivitet i dem gör dem monoglossiska, vilket också skiljer dem från den verbala debatten som utmärks av heterogloss. Den bild som SVT förmedlar ligger närmare Åkessons negativa framställningar av migrationen till Sverige än de övriga sju partiledarnas, och den förmedlas som en faktisk verklighet.

I två av debatterna förekommer inbjudna frågeställare som genom sin medverkan illustrerar debattämnet. I TV4:s partiledarduell är frågeställaren en kvinna som sitter i publiken. Hon presenterar sig själv och berättar att hon söker massor av jobb utan resultat, då hon bedöms utifrån sin slöja snarare än sin kompetens. I Expressens debatt är frågeställaren också en kvinna, men hon deltar via en bildskärm där tittarna ser henne i halvfigur i ett vardagsrum. Kvinnan berättar, på svenska, att hon kom till Sverige ett år tidigare och hon undrar vad politikerna vill göra för att hjälpa flyktingar att komma in i det svenska samhället. Jämfört med de distanserade bilder som visas på SVT:s bildskärmar avbildas frågeställarna som aktiva deltagare; tittaren får veta vad de heter, ser deras ansikten, hör deras röster och möter ibland deras blick. Även den frågeställare som är med via en bildskärm kommer nära tittaren, eftersom inslaget klipps in i programmet. Båda frågeställarna påverkar dessutom inriktningen på debatten genom språkhandlingar, vilket blir särskilt tydligt i det första fallet där frågeställaren initierar ämnet diskriminering och rasism på arbetsmarknaden. Frågeställarna blir till aktörer i och med sitt aktiva deltagande i att forma debatten. Valet av frågeställare blir också en illustration av bra integration. Den ena frågeställaren är aktiv på arbetsmarknaden och den andra har lärt sig svenska på bara ett år, vilket Reinfeldt berömmar henne för: ”hon kom to- tjugohundratretton, hon kan alltså redan tala svenska språket, vilken fantastisk utveckling, titta vad människor anstränger sig för att komma in i det svenska samhället” (se exempel 1, rad 1–5). Frågeställarna blir, liksom de avbildade migranterna på SVT, förmedlare av en förgivettagen utgångspunkt som presupponerar vilka migranter som accepteras som aktiva deltagare, i samhällsdebatten och i Sverige.

7 Avslutande diskussion

Vad vi ser när vi sätter oss framför vår tv- eller datorskärm för att ta del av en valdebatt mellan politiker är en produktion med många aktörer inblandade. Forskare har beskrivit valdebatten som iscensatt eller arrangerad (van Dijk 2005, Nuolijärvi & Tiittula 2011). Utifrån ett aktörnätverksperspektiv blir en sådan beskrivning giltig i studiet av hur olika aktörer utifrån sina bestämda roller agerar för att skapa händelsen och forma de visuella och verbala budskap som når tittaren. Analyserna har visat att partiledarnas positioneringar och attityderna till ämnet, så som vi ser dem som tittare, är resultatet av ett samspel mellan partiledarna själva, de andra partiledarna, programledarna, enskilda frågeställare i publiken, talarstolarnas placering samt kamerans val av fokus och illustrationer på bildskärmarna i studion. Med ANT som ramverk

har jag studerat verbala, visuella och materiella översättningar av de olika aktörerna och samspelen mellan dem.

Som svar på den första frågeställningen om hur partiledarna positioneras i relation till varandra har jag dessutom kunnat demonstrera hur Åkesson görs till en central aktör i tv-debatterna och hur debatterna polariseras när motsättningarna mellan Sverigedemokraterna å ena sida och övriga partier å den andra återkommande (re)produceras. I interaktionen tar Åkesson avstånd från övriga sju partiledare och de tar avstånd från honom, ett avståndstagande som bland annat sker genom distanserade attribueringar och inskränkande heteroglosser, som förnekar eller motsäger den andras yttranden. Åkessons särställning (re)produceras också av kamerans inzoomande blick som ger Åkesson en deltagarroll även när att han inte själv aktivt interagerar. Att alla partier är emot Sverigedemokraterna tas för givet av samtliga deltagare i debatten, och Åkessons särställning upprätthålls verbalt genom påståenden som förkunnar att hans åsikter skiljer sig från alla övrigas.

I utforskandet av den andra frågeställningen, vilka attityder till migration som kommer till uttryck i debatterna, visar analyserna att Åkesson gör negativa bedömningar av svensk invandringspolitik och migration. Negativa attityder (re)produceras också av de bildskärmar som finns i SVT:s studio, där migranter och flyktingar avbildas i mörka färger, som homogena grupper och på avstånd från tittarna. Inställningen att Sverige är öppet, och bedömningen att det är något bra, dominerar bland övriga partiledare. De beskriver Sverige som en humanitär stormakt som tar emot människor på flykt, vilket vi uppmanas vara stolta över. Positioneringar och attityder samspelar i interaktionen. Med utgångspunkt i den tredje frågeställningen om hur det går till har jag demonstrerat hur polariseringen mellan Åkesson och de andra sju partiledarna förstärks när partiledarna genom sina olika bedömningar av migration skapar två åsiktsläger. Att göra positiva bedömningar av migration och av Sverige som öppet blir ett sätt att ta avstånd från Åkesson. Attityden tillsammans med avståndstagandet skapar också en positiv självrepresentation som upprätthåller en bild av Sverige som öppet och tolerant. Toleransdiskursen konstrueras i debatterna med Sverigedemokraterna som den negativa motpolen, och positionerar migranter och flyktingar som de som ska "tolereras", vilket bidrar till att vidmakthålla dikotomier mellan "oss" och "dem" (jfr Blommaert & Verschueren 1998:78ff).

Att framställa sig själv positivt och motståndaren negativt är något som tidigare forskning har kopplat till politisk diskurs (Nuolijärvi & Tiittula 2011, Cabrejas-Peñuelas & Díez-Prados 2014), men i de svenska valdebatterna 2014 handlade det också om en hel nations självbild. Debatterna kan betraktas som ett uttryck för det Billig (1995) kallar *banal nationalism*, en pågående process som handlar om att skapa "svenskhet" genom att konstruera Sverige på ett visst sätt. Åkessons framställningar av Sverige som hotat av migrationen drivs av det som Wodak (2015) kallar för rädslans politik, men kanske går det också att tala om en rädslans politik hos dem som tar avstånd från Sverigedemokraterna. Deras rädsla handlar om att förlora den nationella identiteten som goda, öppna och toleranta, och hotet kommer från Sverigedemokraterna som utmanar denna självbild genom sin invandringsfientliga politik (jfr Hübinette & Lundström 2011). Självbilden som tolerant är också beroende av att migranter och flyktingar som kommer till Sverige integreras på "rätt" sätt. Den önskvärda integrationen bedöms utifrån ett perspektiv där individens värde mäts i ekonomisk nytta (jfr Boréus 2006, Blommaert & Verschueren 1998). Bedömningen av migranter utifrån att de bidrar och är en långsiktig investering skapar föreställningen att enbart de är välkomna som på något sätt kan gynna de svenskar som redan bor i landet. Trots de positiva attityderna till migranter och flyk-

tingar är det alltså Sverige – och inte de som är på flykt – som får flest fördelar av debatten, med löfte om framtida ekonomisk vinning och förstärkt självbild som humanitär stormakt.

Litteratur

- Andersson, Helen, 2002. *TV:s nyhetsprogram som interaktion*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Bakhtin, Mikhail, 1981. Discourse in the novel. I: Michael Holquist (red.), *The dialogic imagination: Four essays*. Austin: University of Texas Press. S. 259–422.
- Billig, Michael, 1995. *Banal nationalism*. London: Sage.
- Björkvall, Anders, 2009. *Den visuella texten: multimodal analys i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Blommaert, Jan & Verschueren, Jeff, 1998. *Debating diversity: analysing the discourse of tolerance*. London: Routledge.
- Boréus, Kristina, 2006. *Diskriminerings retorik. En studie av svenska valrörelser 1988–2002*. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering SOU 2006:52.
- Cabrejas-Peñuelas, Ana & Díez-Prados, Mercedes, 2014. Positive self-evaluation versus negative other-evaluation in the political genre of pre-election debates. I: *Discourse Society* 25. S. 159–185.
- Callon, Michel, 1986. Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay. I: John Law (red.), *Power, Action and Belief: A new Sociology of Knowledge*. London: Routledge. S. 67–83.
- Clayman, Steven & Heritage, John, 2002. *The news interview: Journalists and public figures on the air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahlström, Carl & Esaiasson, Peter, 2013. Invandringsfrågan och möjligheter för invandringsfientliga partier att lyckas i Sverige. I: *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys* 2. S. 15–43.
- Ekström, Mats, 2008. Iscensatta samtal: Om relationer mellan politik och journalistik. I: *Statsvetenskaplig tidskrift* 110(4). S. 407–424.
- Hellström, Anders, 2012. Varför vi älskar att hata Sverigedemokraterna. I: *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys* 2. S. 69–99.
- Hess-Lüttich, Ernest, 2007. (Pseudo-) Argumentation in TV-debates. I: *Journal of Pragmatics* 39.8. S. 1360–1370.
- Hornscheidt, Lann & Landqvist, Mats, 2014. *Språk och diskriminering*. Lund: Studentlitteratur.
- Hübinette, Tobias & Lundström, Catrin, 2011. Sweden after the recent election: the double-binding power of Swedish whiteness through the mourning of the loss of “old Sweden” and the passing of “good Sweden”. I: *Nora* 19(1). S. 42–52.
- Idevall, Karin Hagren, 2014. ”Politiskt korrekt” och normalisering av rasism. En diskursanalys av positioneringar och underliggande perspektiv i ett kommentarsfält. I: *Språk och stil* 24(2014). S. 101–132.
- Karlsson, Anna-Malin, 2014. Evaluering för alla? Eller: Den farliga skriften. I: Anna-Malin Karlsson och Henna Makkonen-Craig (red.), *Analysing text AND talk: Att analysera texter OCH samtal*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk. S. 69–82.
- Karlsson, Susanna, 2006. *Positioneringsfraser i interaktion: syntax, prosodi och funktion*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kärkkäinen, Elise, 2003. *Epistemic stance in English conversation. A description of its interactional functions, with a focus on “I think”*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Latour, Bruno, 2007 [2005]. *Reassembling the social: an introduction to actor-network-theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Law, John, 2009. Actor Network Theory and Material Semiotics. I: Bryan Turner (red.), *The New Blackwell Companion to Social Theory*. Chichester: Wiley-Blackwell. S. 141–158.
- Lentin, Alana & Titley, Gavan, 2011. *The crises of multiculturalism: racism in a neoliberal age*. London: Zed.

- Martin, James & White, Peter, 2005. *The language of evaluation: appraisal in English*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Nuolijärvi, Pirkko & Tiittula, Liisa, 2011. Irony in political television debates. I: *Journal of Pragmatics* 43(2). S. 572–587.
- Nylund, Mats, 2000. *Iscensatt interaktion: strukturer och strategier i politiska mediasamtal*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Simon-Vandenbergen, Anne-Marie, White, Peter R.R., & Aijmer, Karin, 2007. Presupposition and ‘taking-for-granted’ in mass communicated political argument. I: *Political Discourse in the Media*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 31–74.
- Strömbäck, Jesper, 2004. *Den medialiserade demokratin: om journalistikens ideal, verklighet och makt*. Stockholm: SNS förlag.
- Van Dijk, Teun, 2005. War rhetoric of a little ally: Political implicatures and Aznar’s legitimatization of the war in Iraq. I: *Journal of Language and Politics* 4(1). S. 65–91.
- Van Leeuwen, Theo, 2005. *Introducing social semiotics*. London: Routledge.
- Van Leeuwen, Theo, 2008. *Discourse and practice: new tools for critical discourse analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Wodak, Ruth, 2015. *The politics of fear: what right-wing populist discourses mean*. London: Sage.
- Örnebring, Henrik, 2001. *TV-parlamentet: debattprogram i svensk TV 1956–1996*. Göteborg: Göteborgs universitet.